

Revitalizace Hippokratovy přísahy?

Revitalization of the Hippocratic Oath?

PhDr. Mgr. Přemysl B. Hanák, O.Præm., doc. PhDr. Kateřina Ivanová, Ph.D., Ústav sociálního lékařství a veřejného zdravotnictví LF UP Olomouc

Abstract: Topicality of the Hippocratic oath is closely related to its usage to solve dilemmas in the contemporary medical practice. The vast amount of published literature clearly shows that the Hippocratic oath issue remains popular despite different forms of characterization. Information retrieval results were supplemented with questionnaire research on ethical dilemmas of current domestic medical practice as defined by the physicians themselves. The conducted research outcomes comprised a total of 36 dilemmas. The most frequent were dealing with the delivery of expensive care, treatment of old age seniors, euthanasia, and excessive paperwork. Each dilemma was then analyzed in details in order to assign respective basic ethical principles. The most frequently assigned principle was equity followed by nonmaleficence and autonomy. The research has confirmed that particularly older patients represent a risk and endangered group. Contemporary ethical problems in medicine are rather complex, but deontological substantiation of the ethical standards contained in the Hippocratic oath can offer an efficient support to eliminate causes of medical errors. The Hippocratic oath and revitalization of its cornerstones could become an important tool to prevent extinction of ethical behaviour when solving a wide range of ethical dilemmas, not only in medicine.

Keywords: Hippocratic Oath – values – ethical principles – ethical dilemma – medical ethics

Abstrakt: Aktuálnost Hippokratovy přísahy souvisí s možností jejího využití při řešení dilemat současné lékařské praxe. Z rešerší vyplývá, že téma Hippokratovy přísahy je i v dnešní době populární, i když rozličně charakterizované. Výstupy z rešerší byly doplněny výzkumem etických dilemat současné tuzemské lékařské praxe, jak je definují samotní lékaři. Z dotazníkového šetření vyplynulo celkem 36 dilemat, ta nejčtenější se dotýkala volby komu poskytnout drahou péči, léčby seniorů ve vysokém věku, eutanázie a nadbytečné administrativy. Každé dilema bylo podrobeno analýze, za účelem přiřazení základního etického principu, jehož se majoritně dotýká. Nejčastěji přiřazeným principem byl princip spravedlnosti, ve střední a stejné míře principy nonmaleficence a autonomie. Výzkum prokázal, že zvláště starší pacienti jsou rizikovou a ohroženou skupinou.

Současné etické problémy v medicíně jsou složité, avšak deontologické zdůvodnění etických norem, se kterým pracuje i Hippokratova přísaha, může nabízet oporu před zásadním pochybením lékařů. Hippokratova přísaha a revitalizace jejích základních principů, by mohly být jedním z důležitých nástrojů k zažehnání nebezpečí absence etického jednání při řešení veškerých etických dilemat nejen v medicíně.

Klíčová slova: Hippokratova přísaha – hodnoty – etické principy – etické dilema – lékařská etika

ÚVOD

Hippokrates, jako špičkový vědec a pedagog, předává svým následovníkům primárně spíše konstanty celkového zacházení s medicínským uměním, dialogu s nemocným a až posléze partikulární klinické poznatky, o nichž ví, že budou jeho žáky překonány ještě za jeho života. Z Hippokratovy doby tedy máme použitelných konkrétních medikamentů a způsobů léčby jako šafránu, naproti tomu etický rámec západní medicíny zastřešuje téměř dvě a půl milénia nezaměnitelným způsobem. Jeho univerzální, nadčasové a fundamentální principy beneficence a nonmaleficence bývají doplňovány různým počtem principů moderních, nejčastěji principy spravedlnosti a autonomie.¹ Je však nemožné ony prvotní základny vypustit nebo zcela nahradit, aniž by medicína neztratila svou profesionalitu a etický charakter. Tyto zásady předpokládají zejména manifestaci zájmu o nemocného a hledání jeho prospěchu, navzájem pevně ohraničenými povinnostmi objektivně a majoritně neublížit a nepoškodit.²

1. SOUČASNÁ ETICKÁ DILEMATA V MEDICÍNĚ

Aby bylo možné autenticky reflektovat relevanci Hippokratovy přísahy a názor odborné veřejnosti na ni, byla provedena rešerše všech vědeckých článků o Hippokratově přísaze v databázi *Web of Science* v letech 2000–2015. Do vyhledávače byla zvolena slova „*hippocrat*“ and „*oath*“ pro zachycení všech jazykových variant pojmu Hippokratova přísaha v názvu publikace. Bylo nalezeno celkem 117 záznamů s danými klíčovými slovy, 5 záznamů byly duplikáty či chyby. Ze 112 článků bylo vybráno 34 zahrnujících i abstrakt. Po jejich prostudování bylo patrné tematické rozlišení do 3 základních skupin:

- 1) Články zabývající se aktuálností Hippokratovy přísahy (n=19)
- 2) Články aplikující Hippokratovu přísahu v rámci určité specializace nebo sociální skupiny (n=8)
- 3) Články zabývající se historickým kontextem Hippokratovy přísahy (n=7)

Z analýzy abstraktů vyplynulo, že téma Hippokratovy přísahy je i v dnešní době populární a rozličně charakterizované. Samotnou aktuálností Přísahy se zabývá 19 článků, tedy více než polovina vědeckých publikací s abstraktem. Až na výjimky ji autoři považují i v současnosti za základní etický standard lékařské profese, byť s prostorem pro úpravu, revizi, případně autentickou kritiku formy, nikoli však podstaty, tedy bazálních etických principů.³ Hippokratova přísaha je nahlížena jako heuristický algoritmus pro pregraduální i postgraduální studium lékařské etiky. Aktuálnost Hippokratovy přísahy samozřejmě bezprostředně souvisí s možností praktického využití jejich principů při řešení dilemat lékařské praxe.

Dalším fenoménem, vyplývajícím z analýzy článků s abstraktem, se stal fakt, že autoři se mnohdy snaží osobitým lingvistickým způsobem ve slovních spojeních, specifickými termíny či jejich propojením vyjádřit svůj konkrétní vztah či hodnocení Hippokratovy přísahy. Vzniká tak komplex atributů, které na

¹ BEAUCHAMP, T. – CHILDRESS, J. *Principles of Biomedical Ethics*. New York: Oxford University Press, 2013.

² ŠIMEK, J. Úvod do lékařské etiky – jak dnes rozumět hippokratovské tradici. *Praktický lékař*. 2012, roč. 92, č. 10–12, s. 555–557.

³ HANÁK, P. – IVANOVÁ, K. Etické kodexy v lékařství – historie a současnost. In: *Seminář DSP ÚSL LF UP*. Praha, 14. 4. 2016.

jedné straně vyjadřují spíše rozvinutí, bonifikaci pojmu Hippokratova přísaha, na straně druhé se snaží tento pojem revidovat, podrobit konstruktivní kritice. Soubor těchto specifických pojmů, atributů, extrahovaných ze zmíněných pojednání, zachycuje následující tabulka. Pro získání uceleného obrazu o názorech na Hippokratovu přísahu a potvrzení závěrů z analýzy abstraktů, byly prostudovány nejen vyhledané publikace s abstraktem, ale i všechny zbývající, a to až do roku 2017 včetně.

Kategorie	Rozvinutí (bonifikace) pojmu HP	Revize (kritika) HP
Aktuálnost HP (n=14)	<i>protopovolání, text s vnitřní hodnotou, duše profesionality, tradiční hodnota, veřejný závazek, symbolický rituál, ztělesnění medicíny, výchozí bod, doktrína medicíny, základní standard, morální autorita, základní kámen, základ lékařské profese, morální kodex, esence medicíny, klasický text, filozofický lék, dopravní ukazatel, heuristika medicíny, vodítka medicíny, morální regulace, morální identita, symbol lékařství, transcendentní text</i>	<i>nová perspektiva, revize, aktualizace textu, dialog s textem, volba optimálního textu, moderní verze přísahy, nové povzbuzení, kontext textu, Prokrustovo lože medicíny, stabilizace textu, poměrování hodnot, kritické zkoumání textu, konvence variant textu</i>
HP v partikulární či lokální medicíně (n=5)	<i>živý dokument, etická šablona</i>	<i>racionalizace textu, nátlak na lékařskou neutralitu, imunitu, různá hodnota, relevance textu, alternativní přístupy k textu</i>
Historie HP (n=7)	<i>rituál, základní princip, morální imperativ, symbol humanismu, předmět fascinace lékařů, vnitřně záslužný text, vysoce morální text, literárně výmluvný text, jeden z nejlepších textů starověku</i>	<i>evoluce textu, odlišný jazyk, verze textu, stálý vývoj textu, pythagorejsky asketický dokument, nová interpretace textu, revitalizace textu</i>

V dalším výzkumu jsme se zaměřili na zjištění etických dilemat v současné tuzemské lékařské praxi očima samotných lékařů.⁴ Výzkumu se zúčastnilo celkem 104 lékaři, kteří svým pohledem popisovali nejzávažnější etická dilemata současné české medicíny. Z dotazníků vyplynulo celkem 36 dilemat a ta nejčtenější se dotýkala volby, komu poskytnout drahou péči, léčby seniorů ve vysokém věku, eutanázie a nadbytečné administrativy. Každé téma s případným komentářem, bylo podrobeno šetření v tom smyslu, aby mohl být přiřazen některý ze základních etických principů. Ve většině etických dilemat je však patrný konglomerát několika etických principů, jednalo se tedy o kvalitativní přiřazení toho principu, který se jevil výzkumníkům v daném dilematu jako majoritně popsán respondenty výzkumu. Pohled jiného hodnotitele by ale mohl být odlišný, jak vyplývá z indukční logiky kvalitativního výzkumu.⁵ Ze čtyř etických principů byl celkově nejčtenějším princip spravedlnosti, ve střední a stejné míře principy nonmaleficence a autonomie a až jako poslední princip beneficence.

⁴ IVANOVÁ, K. – HANÁK, P. Ethical Dilemmas of Czech Physicians as Related to the Hippocratic Oath. In: *3rd V4 Conference on Public Health*. Praha, 19.–20. 10. 2017.

⁵ VÉVODOVÁ, Š. – VÉVODA, J. Metodologie kvantitativního výzkumu; JURÍČKOVÁ, L. – IVANOVÁ, K. Metodologie kvalitativního výzkumu; TUČKOVÁ, D. – KLUGAR, M. Metodologie sekundárního výzkumu. In: VÉVODOVÁ, Š. – IVANOVÁ, K. a kol. *Základy metodologie výzkumu pro nelékařské zdravotnické profese*. Olomouc: UPOL, 2015.

Samotná Hippokratova přísaha se zmiňuje ze zjištěných současných dilemat pouze o eutanázii, kterou zapovídá. V širším kontextu však její principy beneficence a nonmaleficence lze aplikovat v medicíně univerzálně a s jejich pomocí nalézat správnou odpověď na otázku: Komu poskytnout lékařskou péči v limitech finančních prostředků, abychom co nejvíce prospěli a zachránili? Jaká konkrétní léčba nebo její neprodloužení u seniorů ve vyšším věku je ospravedlnitelné? Proč by lékař neměl být aktérem eutanázie? Kolik času navíc bude moci lékař věnovat terapii, když se zpracování administrativy přesune na někoho jiného? V zaměřenosti na obecné principy je možné a nutné hledat konkrétními kroky správnou cestu k řešení problému.

Jedna z respondentek výzkumu napsala do komentáře dotazníku: „*Pacienti ať mají svá etická dilemata rozhodnutá a nás s tím nezatěžují.*“ Je to reakce na podněty klientů, kteří podobně jako lékaři hledají řešení své situace a obrací se se svým zdravotním problémem na lékaře nejen v rovině medicínské, ale také v rovině etické jako na svým způsobem „*kněze posvátného povolání*“⁶ s nejen fyzickou, ale i vnitřní nahotou a důvěrou. Na první pohled se tedy zdá, že lékař je špičkovým specialistou ve svém oboru, ale v původním a nikoli hanlivém slova smyslu amatérem, tedy lidsky hledajícím nejlepší řešení v rovině etické. Většina právních sporů s lékaři či medicínskými zařízeními přitom poukazuje nikoli na požadavek neomylnosti a neodpustitelnosti zdravotního pochybení nebo postup *non lege artis*, nýbrž na nedostatečnou nebo chybnou komunikaci a přístup vůči poškozené straně.⁷ Dialog s nemocným, jeho situace a pochopení prostředí, ve kterém žije, je základním prostředkem lékařské práce, naléhavě doporučené již Hippokratem.⁸

Každý lékař se nevyhnutelně do tohoto dialogického prostředí dostává, předchozí edukační příprava a povinnosti základního studia jsou ale rozsáhlé a komunikační výcvik značně časově omezený anebo dokonce pouze volitelný. Přesto oblasti výuky, v nichž není dostačující pouze pasivní memorování, ale je důležité i přemýšlení, hledání společného východiska a empatie, jsou účelným oživením a přechodem od etického amatérství k eticko-klinické profesionalitě.⁹

2. VYUŽITELNOST HIPPOKRATOVY PŘÍSAHY

Je možné tedy pro Hippokratovu přísahu položit kruciólní otázku: Zda a v jaké formě je použitelná i pro současné lékařské umění? Měla by se změnit pouze forma, samotné principy nebo dokonce její platnost? Reflektuje určitou dobu, úroveň medicíny a sociální zkušenost,¹⁰ nebo je využitelná jako nadčasový etický kodex s transcendentními hodnotami aplikovatelnými ve všech civilizovaných kulturách?¹¹ Samotné hodnotové a osobní pojetí Hippokratovy přísahy i terapie a rovněž praktická koncepce jeho asklépionů zaměřuje pozornost na konkrétního jedince, zasazeného do

⁶ FREIDSON, E. *Professionalism, the Third Logic*. Chicago: The University of Chicago Press, 2001, s. 197.

⁷ IVANOVÁ, K. – KLOS, R. *Kapitoly z lékařské etiky*. Olomouc: LF UP, 2004, s. 37–42.

⁸ PARKER, B. R. The application of Hippocratic principles to pediatric radiology. *Pediatric Radiology*. 2014, 44, s. 369–372.

⁹ BERNABEO, E. The 'special obligations' of the modern Hippocratic Oath for 21st century medicine. *Medical Education*. 2014, Vol. 48, No. 1, s. 87–94.

¹⁰ CRUESS, R. – CRUESS, S. Updating the Hippocratic Oath to include medicine's social contract. *Medical Education*. 2014, Vol. 48, No. 1, s. 95–100.

¹¹ KIRSNER, J. Living with Hippocrates in a Changing Medical World, With Particular Reference to the Patient-Physician Relationship. *JAMA Internal Medicine*. 1992, 152, s. 2184–2188.

specifického prostředí a kulturně-sociální reality.¹² Navíc je možné říci, že i ve srovnání s etickými hodnotami lékařství jiných, i starších, kultur než je řecká, Přísaha více než dobře obstála.¹³

V reakci na lékařskou komorou nedávno avizované riziko snížení kvality a dostupnosti lékařské péče kvůli mezigenerační výměně lékařů, dosáhly lékařské fakulty Česka navýšení finančních prostředků, aby mohly přijmout až o třetinu vyšší počet studentů.¹⁴ Na přístup vůči pacientům má však vliv nejen jejich počet, ale i ochota, v širším slova smyslu, se s nimi lidsky setkávat.¹⁵ I tak ovšem statistiky ukazují, že je u nás ještě stále nižší počet lékařů v poměru na obyvatele, než kupříkladu v sousedním Německu nebo Rakousku.¹⁶ Pacienti jsou nezdědka instrumentálně posíláni na různá vyšetření, sami lékaři si na nadměrná vyšetřování podle našeho výzkumu etických dilemat stěžují. Použitelný způsob jejich omezení by mohl generovat více prostoru pro akutnější případy. Dialog s nemocným, na němž Hippokratés staví veškeré své lékařské umění, i čeští pacienti stále náročněji vyžadují. Předpokládá nejen časový prostor, ale i empatii a motivaci. Osobitým způsobem popsala selhání tohoto dialogu z důvodu přetížení lékařů, jedna z respondentek výše zmiňovaného výzkumu: „Nemám dostatek času na více pacientů, protože si chtějí povídat.“¹⁷

Velký zájem pacientů o celostní řešení jejich situace, pokud je to možné neinvazivním způsobem, s významným využitím komunikace o všech souvislostech jejich zdraví, může naznačovat i výstavba centra tradiční čínské medicíny v Hradci Králové, proti kterému se bouří lékařská komora.¹⁸ Vybraní, převážně čínští lékaři, s významně odlišným medicínským vzděláním, v něm dostávají vysoké finanční ohodnocení za neinvazivní a časově velkorysou léčbu, o čemž se běžnému lékaři v nemocnici nemůže ani zdát. Mnozí pacienti však tímto způsobem zřejmě vyhledávají celostní dialog o svém zdraví a více empatie, kterých se jim při běžné terapii v přetíženém systému nedostalo. Přitom právě od dob Hippokratových je velmi dobře známo, že důvěra ve svého lékaře je zásadním faktorem pro účinnost léčebné terapie a naopak.¹⁹

Pacienti nedostatkem motivace a vyhořelostí personálu argumentují i ve velmi citlivých oblastech, mezi které patří kupř. v současnosti emotivně diskutovaná volba domácího porodu, jak sugestivně popisuje právnička Ligy lidských práv Zuzana Candigliota.²⁰ Na kongresu pediatriů a dětských

¹² HAŠKOVCOVÁ, H. Lze základní etické hodnoty globalizovat? *Vesmír*. 2002, roč. 81, č. 9, s. 528–529.

¹³ JHALA, C. I. – JHALA, K. N. The Hippocratic oath: A comparative analysis of the ancient text's relevance to American and Indian modern medicine. *Indian Journal of Pathology and Microbiology*. 2012, Vol. 55, No. 3, s. 279–282.

¹⁴ WIESNEROVÁ, E. *Bareš: Na navýšení počtu mediků chybí peníze*. Dostupné z: <<https://www.online.muni.cz/udalosti/9383-na-navyseni-poctu-mediku-chybi-penize>> [cit. 22. 11. 2017].

¹⁵ CALLAHAN, J. C. *Ethical Issues in Professional Life*. Toronto: Oxford University Press, 1988, s. 469.

¹⁶ *Stabilizace počtu lékařů*. Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/avizo-tk-msmt-a-mz-k-medicinskym-oborum>> [cit. 23. 8. 2017].

¹⁷ IVANOVÁ, K. – HANÁK, P. *Ethical Dilemmas of Czech Physicians as Related to the Hippocratic Oath*, pozn. č. 3.

¹⁸ KUBEK, M. Popření vědy a selhání rozumu. *Tempus medicorum*. 2017, roč. 26, č. 5, s. 16–17.

¹⁹ BOMBEKE, K. – WINTER, B. – ROYEN, P. Attitude erosion in medical students: dwarf or devil, fact or fable? *Medical Education*. 2014, Vol. 48, No. 6, s. 558–560.

²⁰ CANDIGLIOTA, Z. *Svoboda matky má být nadřazena životu dítěte*. Dostupné z: <<https://video.aktualne.cz/dvtv/dvtv-20-11-2017-zuzana-candigliota-ustavujici-schuze-poslane/r~1caf78b4ce0e11e7988aac1f6b220ee8/>> [cit. 6. 12. 2017].

sester v Olomouci²¹ vyslovil jeden neonatolog tuto poznámku: „*Myslím, že výchovné a etické principy Hippokratovy jsou stále platné, mění se svým způsobem pouze politické smýšlení, a to současné tyto principy relativizuje nebo dokonce vyřazuje z medicíny, a to je škoda.*“ Přitom paradoxně porodnictví patří k oborům, v nichž dochází k palčivému kontrastu se zákazem aborcí uváděném v Hippokratově přísaze. Na opačném pólu lidského života stojí i Hippokratovo varování nepodílet se na vědomém ukončení života, ať už z jakéhokoli důvodu.²²

Jak prokázal výzkum etických dilemat, zvláště starší pacienti jsou stále více rizikovou a v jistém slova smyslu ohroženou skupinou, v níž dochází ke zvažování, kolik péče ještě potřebují, aby to nebylo na úkor pacientů z jiného pohledu „*perspektivnějších*“. Řízení sociální politiky státu má vždy dopad na množství požadované zdravotnické péče. Leckterý lékař musí toto dilema ve své praxi řešit téměř denně a starší lidé jsou bez širšího pohledu na hodnotu lidského života jako takového hendikepováni. Výzkum prokázal narůstající tendenci přání lékařů, aby možnosti závěru lidského života byly nějakým způsobem legislativně rozšířeny, ve smyslu nasměrování k nějaké podobě eutanázie.²³ Adekvátní definice kvality života a jeho hodnot je v tomto smyslu klíčová. Deontologické zdůvodnění etických norem, se kterým pracuje i Hippokratova přísaha, může nabízet záchranné lano k úniku z nejhorších a nezřídka nenapravitelných chyb.

Na základě výše uvedené rešerše vědeckých článků o Hippokratově přísaze,²⁴ je bezesporu možné říci, že většina autorů těchto studií ji považuje nejen za etický kodex, ale i vzorový algoritmus profesionality, a to dokonce i pro nelékařské obory či obecně přírodní nebo humanitní vědy. Mnozí poukazují na její potenciál jako významného pedagogického nástroje pro výuku studentů různých forem medicínského studia. Filozof, sociolog a psycholog Erich Fromm předpokládal, že sociální a hodnotová krize, do které se novodobá společnost stále více zaplétá, vyvolá v člověku i čistě biologickou, obrannou fyziologickou reakci, jež má tendenci tuto krizi zažehnat.²⁵ Jedná se o krizi vyvolanou zpředmětněním života, manifestované touhou spíše vlastnit, než se stávat lepším, oproti autentické, hodnotové seberealizaci.²⁶ Morálku současného člověka stěží postavíme na povinnosti nebo dokonce oběti, protože povinnost obtížně motivuje a k obětem nejsme příliš ochotní. A k čemu se nedokážeme přinutit sami, to těžko můžeme chtít po druhých. Ochota přijmout mravní pravidla může být derivátem dnes tolik košaté lidské svobody, která povzbuzuje k autentickému sebeurčení, v souladu s ostatními. Taková svoboda však nepřichází zadarmo. Předpokládá sebeuvědomění, sebeanalýzu, neustálé hodnocení cesty k vlastní seberealizaci, která, jak popisuje známá Maslowova humanistická psychologie, je vrcholem pyramidy hierarchie lidských potřeb.²⁷

Nezbytnost uskutečnit konstruktivní změnu vyjadřuje navazující humanistická terapie slovy psychologa Artura Combse: „*Klienti mohou, chtějí a musí směřovat ke zdraví, pokud jim v tom nic*

²¹ Kongres pediatriů a dětských sester: XXXIV. dny praktické a nemocniční pediatrie. Olomouc, 12.–13. 5. 2017.

²² DAVEY, L. M. The oath of Hippocrates: an historical review. *Neurosurgery*. 2001, Vol. 49. No. 3, s. 554–566.

²³ IVANOVÁ, K. – HANÁK, P. *Ethical Dilemmas of Czech Physicians as Related to the Hippocratic Oath*, pozn. č. 3.

²⁴ HANÁK, P. – IVANOVÁ, K. *Etické kodexy v lékařství – historie a současnost*, pozn. č. 2.

²⁵ FROMM, E. *Anatomie lidské destruktivity*. Praha: Aurora, 2012, s. 16.

²⁶ HANÁK, P. *Seberealizace v myšlení Ericha Fromma*. Rigorózní práce. Olomouc: FF UP, 2011.

²⁷ NAKONEČNÝ, M. *Základy psychologie*. Praha: Academia, 1998, s. 467–471.

nebrání.²⁸ Dospělý člověk se v tomto procesu své morality učí tvořivostí, jejímž hlavním předmětem je on sám.²⁹ Právě ze svobody čerpá člověk motivační projevy pro potřebu seberealizace. Její nedílnou součástí je přijetí obecně závazných norem a pravidel lidského společenství, dále schopnost komunikací a spoluprací s ostatními spoluvytvářet sociální prostředí. Jinými slovy: zaměřením se na základní principy etického jednání má lékař otevírat prostor, ve kterém pacient v léčebné terapii šířeji nalézá sám sebe. Hippokratés napsal, že „*lékař je služebníkem umění a nemocný se má postavit nemoci spolu s lékařem*“.³⁰ Stále platná pravda o lékařích je, že tajemství péče o nemocného tkví ve stálé starostlivosti o něj. „*Jsou taková umění, která přinášejí trápení těm, kdo je ovládají, avšak prospěch těm, kdo jich užívají; laikům působí obecné dobro, ale těm, kdo je praktikují, bolest. Takovým uměním je to, které Řekové nazývají lékařstvím.*“³¹

ZÁVĚR

Tradičním průvodcem na cestě zušlechťování lékařského umění je po tisíciletí i Hippokratova přísaha. Podle ní v sobě osoba lékaře sjednocuje umění lékařství s filantropickou rolí otcovského přítele. Sama medicína vychází nejen z empirických poznatků přírodních věd, ale rovněž z principů věd humanitních, a to je nezbytné si dnes, více než kdy jindy, připomínat. Zdraví a nemoc nejsou výlučně kategorie biologické, ale i hodnotové. Věrohodnost medicíny a lékařů tedy spočívá v harmonii mezi požadavky biomedicínského výzkumu a morálních nároků lékařské praxe.³² Lékaři jako elita společnosti významně ovlivňují veřejné mínění i svou orientací v humanistických přístupech současné doby a tím je spoluvytvářejí. Medicína by neměla fungovat jako striktně uzavřená a sebeurčující disciplína. Ovlivňují ji společenské hodnoty i ekonomické determinanty, což otevírá větší prostor pro účast veřejnosti a jejího mínění.³³ Na první pohled se zdá, že současné složité etické problémy v medicíně přesahují hranice, vyjádřené tradiční Hippokratovou přísahou. Zůstává však její poselství integrálního spojení nejen vědeckého, ale i etického a hodnotového posuzování.³⁴ Hippokratova přísaha a revitalizace jejích základních principů, by mohla být jedním z důležitých nástrojů k zažehnání nebezpečí absence etického jednání při řešení veškerých etických dilemat, nejen v medicíně.

Pro současnou lékařskou praxi má být vodítkem Ženevská deklarace, jež je moderní a relativně věrnou obdobou Hippokratovy přísahy. Přes moderní relativizaci základních medicínských principů Hippokratovy přísahy, musí být zaručena odborná péče, zahrnující i morální a sociální doprovod v průběhu terapie. Praktické důsledky balancování nad platností principů Přísahy ovlivní do budoucna nejen lékaře a zdravotníky, nýbrž i celou společnost.³⁵ Veřejnost se bez společného morálního postoje

²⁸ COMBS, A. *Being and Becoming*. New York: Springer, 1999, s. 14.

²⁹ ŠIMEK, J. Úvod do lékařské etiky – jak dnes rozumět hippokratovské tradici. *Praktický lékař*. 2012, roč. 92, č. 10–12, s. 555–557.

³⁰ BARTOŠ, H. – FISHEROVÁ, S. *Hippokratés, vybrané spisy I*. Praha: Oikumené, 2012, s. 28.

³¹ Ibidem, 31.

³² HOLMBOE, E. – BERNABEO, E. The special obligations of the modern Hippocratic Oath for 21st century medicine. *Medical Education*. 2014, Vol. 48, No. 1, s. 87–94.

³³ HEUBEL, F. The "Soul of Professionalism" in the Hippocratic Oath and today. *Medicine Healthcare and Philosophy*. 2015, Vol. 18, No. 2, s. 185–194.

³⁴ KOŘENEK, J. *Lékařská etika*. Praha: Triton, 2002, s. 68–70.

³⁵ MILES, S. H. *The Hippocratic Oath and the Ethics of Medicine*. New York: Oxford University Press, 2005, s. 112–113.

nevyhne zvážení rizik rozděleného náhledu na naléhavá etická dilemata. Není možné se cítit bezpečně v rukou aktérů povolání, jehož morální princip se vytrácí. Mnoho argumentů z dynamicky se měnícího profilu medicíny směřuje k revitalizaci formy, ale nikoli principů Hippokratovy přísahy. Nemá být mnohočetným, jalovým vývarem, používaným při slavnostních aktech, ani utopickým zaklínadlem, ale osobním a naléhavým vyznáním se lékaře z toho, jak výkon svého povolání chápe, jasně čitelným pro ty, kdo se mu svěřují do péče.³⁶

³⁶ ŠETKA, J. Hippokratova přísaha ano, ne, či jinak? *Praktický lékař*. 1997, roč. 77, č. 9, s. 460–461.

REFERENČNÍ SEZNAM:

- BARTOŠ, H. – FISHEROVÁ, S. *Hippokratés, vybrané spisy I*. Praha: Oikumené, 2012. ISBN 978-80-7298-392-6.
- BEAUCHAMP, T. – CHILDRESS, J. *Principles of Biomedical Ethics*. New York: Oxford University Press, 2013. ISBN 978-0-19-992458-5.
- BOMBEKE, K. – WINTER, B. – ROYEN, P. Attitude erosion in medical students: dwarf or devil, fact or fable? *Medical Education*. 2014, Vol. 48, No. 6, s. 558–560. ISSN 1365-2923.
- CALLAHAN, J. C. *Ethical Issues in Professional Life*. Toronto: Oxford University Press, 1988. ISBN 978-0-19-505026-4.
- CANDIGLIOTA, Z. *Svoboda matky má být nadřazena životu dítěte*. Dostupné z: <<https://video.aktualne.cz/dvtv/dvtv-20-11-2017-zuzana-candigliota-ustavujici-schuze-poslane/r~1caf78b4ce0e11e7988aac1f6b220ee8/>> [cit. 6. 12. 2017].
- COMBS, A. *Being and Becoming*. Springer: New York, 1999. ISBN 978-0-8261-1257-6.
- CRUESS, R. – CRUESS, S. Updating the Hippocratic Oath to include medicine's social contract. *Medical education*. 2014, Vol. 48, No. 1, s. 95–100. ISSN 1365-2923.
- DAVEY, L. M. The oath of Hippocrates: an historical review. *Neurosurgery*. 2001, Vol. 49, No. 3, s. 554–566. ISSN 0148-396X.
- BERNABEO, E. The 'special obligations' of the modern Hippocratic Oath for 21st century medicine. *Medical Education*. 2014, Vol. 48, No. 1, s. 87–94. ISSN 1365-2923.
- FREIDSON, E. *Professionalism, the Third Logic*. Chicago: The University of Chicago Press, 2001. ISBN 0-226-26203-0.
- FROMM, E. *Anatomie lidské destruktivity*. Praha: Aurora, 2012. ISBN 978-80-7299-089-4.
- HANÁK, P. – IVANOVÁ, K. Etické kodexy v lékařství – historie a současnost. In: *Seminář DSP ÚSL LF UP*. Praha, 14. 4. 2016.
- HANÁK, P. – IVANOVÁ, K. Etické principy Hippokratovy přísahy v medicíně 21. století. In: *Kongres pediatriů a dětských sester*. Olomouc, 12.–13. 5. 2017.
- HANÁK, P. *Seberealizace v myšlení Ericha Fromma*. Rigorózní práce. Olomouc: FF UP, 2011.
- HAŠKOVCOVÁ, H. Lze základní etické hodnoty globalizovat? *Vesmír*. 2002, roč. 81, č. 9, s. 528–529. ISSN 1214-4029.
- HEUBEL, F. The "Soul of Professionalism" in the Hippocratic Oath and today. *Medicine Healthcare and Philosophy*. 2015, Vol. 18, No. 2, s. 185–194. ISSN 1386-7423.
- HOLMBOE, E. – BERNABEO, E. The special obligations of the modern Hippocratic Oath for 21st century medicine. *Medical Education*. 2014, Vol. 48, No. 1, s. 87–94. ISSN 1365-2923.

IVANOVÁ, K. – HANÁK, P. Ethical Dilemmas of Czech Physicians as Related to the Hippocratic Oath. In: *3rd V4 Conference on Public Health*. Praha, 19.–20. 10. 2017.

IVANOVÁ, K. – KLOS, R. *Kapitoly z lékařské etiky*. Olomouc: LF UP, 2004. ISBN: 80-244-0892-9.

JHALA, C. I. – JHALA, K. N. The Hippocratic oath: A comparative analysis of the ancient text's relevance to American and Indian modern medicine. *Indian Journal of Pathology and Microbiology*. 2012, Vol. 55, No. 3, s. 279–282. ISSN 0377-4929.

KIRSNER, J. Living with Hippocrates in a Changing Medical World, With Particular Reference to the Patient-Physician Relationship. *JAMA Internal Medicine*. 1992, 152, s. 2184–2188. ISSN 2168-6106.

KOŘENEK, J. *Lékařská etika*. Praha: Triton, 2002. ISBN 80-7254-235-4.

KUBEK, M. Popření vědy a selhání rozumu. *Tempus medicorum*. 2017, Vol. 26, No. 5, s. 16–17. ISSN 1214-7524.

NAKONEČNÝ, M. *Základy psychologie*. Praha: Academia, 1998, s. 467–471. ISBN 80-200-1290-7.

PARKER, B. R. The application of Hippocratic principles to pediatric radiology. *Pediatric Radiology*. 2014, 44, s. 369–372. ISSN 0301-0449.

Stabilizace počtu lékařů. Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/avizo-tk-msmt-amz-k-medicinskym-oborum>> [cit. 23. 8. 2017].

ŠETKA, J. Hippokratova přísaha ano, ne, či jinak. *Praktický lékař*. 1997, Vol. 77, No. 9, s. 460–461. ISSN 1803-6597.

ŠIMEK, J. Úvod do lékařské etiky – jak dnes rozumět hippokratovské tradici. *Praktický lékař*. 2012, Vol. 92, No. 10–12, s. 555–557. ISSN 1803-6597.

VÉVODOVÁ, Š. – VÉVODA, J. Metodologie kvantitativního výzkumu; JURÍČKOVÁ, L. – IVANOVÁ, K. Metodologie kvalitativního výzkumu; TUČKOVÁ, D. – KLUGAR, M. Metodologie sekundárního výzkumu. In: VÉVODOVÁ, Š. – IVANOVÁ, K. a kol. *Základy metodologie výzkumu pro nelékařské zdravotnické profese*. Olomouc: UPOL, 2015. ISBN 978-80-244-4770-4.

WIESNEROVÁ, E. *Bareš: Na navýšení počtu mediků chybí peníze*. Dostupné z: <<https://www.online.muni.cz/udalosti/9383-na-navyseni-poctu-mediku-chybi-penize>> [cit. 22. 11. 2017].